

DR. ALOJZIJ JUVAN – DRUGIČ NA ČELU MARIBORSKE MESTNE OBČINE (1935–1941)

Darko FRIS

Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Koroška cesta 160, 2000 Maribor, Slovenija

e-mail: darko.fris@um.si

Nina GOSTENČNIK

Pokrajinski arhiv Maribor, Glavni trg 7, 2000 Maribor, Slovenija

e-mail: nina.gostencnik@pokarh-mb.si

IZVLEČEK

Članek obravnava delovanje mariborskega mestnega sveta v obdobju od leta 1935 do 1941, ko je mestu kot župan načeloval dr. Alojzij Juvan. Mesto je v tem času zaznamovala gospodarska kriza, zaradi katere je bilo mesto primorano veliko pozornosti nameniti socialnemu skrbstvu in reševanju bivanjskih težav prebivalcev mesta. Posledično je bila s tem povezana tudi gradbena dejavnost mestne občine, ki je obsegala gradnjo zasilnih stanovanj za ljudi, živeče v barakah in vagonih, ter prodajo oz. nakup zemljišč za zasebne gradnje. Razvoju mesta sta morali slediti tudi komunalna izgradnja in izgradnja novih stavb za potrebe mesta.

Ključne besede: Alojzij Juvan, mariborski župani, politika, gospodarstvo, komunalni razvoj, urbanizem, 20. stoletje, socialni problem, nekdanja Slovenska ljudska stranka, Kraljevina Jugoslavija

IL DOTT. ALOJZIJ JUVAN – PER LA SECONDA VOLTA A CAPO DEL COMUNE CITTADINO DI MARIBOR (1935–1941)

SINTESI

L'articolo presenta l'attività del Consiglio comunale di Maribor nel periodo dal 1935 al 1941 quando ne era a capo il dott. Alojzij Juvan. In questo periodo la città fu segnata dalla crisi economica che fece sì che si prestasse molta attenzione all'assistenza sociale e alla risoluzione della mancanza di alloggi per i cittadini. Di conseguenza, le attività edilizie del comune erano legate alla costruzione di alloggi di emergenza per le persone che erano costrette a vivere nelle baracche e nei vagoni ferroviari, inoltre, venivano acquistati terreni per le abitazioni private. Allo sviluppo della città seguirono anche le costruzioni comunali e nuovi edifici per le esigenze cittadine.

Parole chiave: Alojzij Juvan, sindaci di Maribor, politica, economia, sviluppo comunale, urbanistica, XX secolo, problema sociale, ex Partito popolare sloveno (SLS), Regno di Jugoslavia

UVOD¹

Mariborsko mestno občino so v letih med svetovnima vojnama zaznamovali trije vladni komisarji, trije župani, mestni načelnik in predsednik mestne občine, ki so mesto vodili skozi obdobje prehoda v novo državo.² V času pred razpadom Avstro-Ogrske je mesto ob Dravi vodil župan dr. Johann Schmiderer (1902–1919), ki se je trudil v mestu ohraniti nemški značaj in je podpiral protislovensko politiko. Njegov mandat se je končal z razpustom občinskega sveta v začetku januarja leta 1919, ko je upravo v Mariboru prevzel vladni komisar dr. Vilko Pfeifer (Jenuš, 2017). S tem je mariborska občinska oblast prvič v svoji zgodovini prešla v slovenske roke. Vilka Pfeiferja je na vodilno pozicijo mesta postavila Narodna vlada v Ljubljani, funkcijo župana pa je opravljal do leta 1920. V tem obdobju je Maribor postopoma pridobival vse bolj slovensko podobo, Vilko Pfeifer pa je s svojim delom postavil temelje za nadaljnji družbeni in politični razvoj mesta (Antoličič, 2017, 930). Ob nastopu mandata je ugotovil, da med 250-imi uradniki na mestni občini ni bilo nobenega Slovenca, zato je bil prvi med ukrepi za slovenizacijo mesta odpuščanje občinskih uradnikov, ki so bili odkrito usmerjeni proti Slovencem. Čeprav se je trudil dobro delati za mesto, so ga kot liberalca precej kritizirali (Antoličič, 2017, 940). Svoj mandat je končal marca leta 1920, ko ga je za leto dni, do januarja 1921, kot vladni komisar nasledil dr. Josip Leskovar. Od januarja pa do marca leta 1921, ko se je končala doba komisariatnega vodenja občinske politike, je kot vladni komisar v Mariboru deloval še Ivo Poljanec (Potočnik, 2017b, 949). Na prvih občinskih volitvah v novi državi, Kraljevini SHS, je leta 1921 postal prvi slovenski župan mesta Maribor Viktor Grčar iz vrst socialnih demokratov, ki so zmagali na volitvah. Maribor se je v obdobju Grčarjevega županovanja še vedno boril proti nemškim vplivom, ki so imeli zlasti v gospodarstvu vodilno vlogo. Grčar je pomembno vplival na preorientacijo mariborske industrije in na komunalni razvoj mesta (Potočnik, 2017a, 961). Volitve leta 1924 je dobil član Slovenske ljudske stranke (SLS) dr. Josip Leskovar. Na volitvah leta 1927 je zmago ponovno slavila SLS. Leskovar je bil izvoljen za predsednika oblasne skupščine in oblasnega odbora mariborske oblasti, funkcijo župana pa je prevzel dr. Alojzij Juvan, ki je na tem mestu ostal do leta 1931, ko je bil po odloku Kraljevske banske uprave za mestnega načelnika imenovan dr. Franjo Lipold (Gostenčnik, 2016, 629). Leta 1935 pa se je na župansko mesto ponovno vrnil dr. Alojzij Juvan in nato mariborsko občino vodil do začetka druge svetovne vojne.

Pričujoči članek ima namen predstaviti vlogo, ki jo je v mariborski mestni občini odigral dr. Alojzij Juvan, in sicer predvsem v obdobju 1935–1941, torej med leti njegovega drugega mandata za župana. Avtorja sta v ta namen raziskala in analizirala

- 1 Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa *Preteklost severovzhodne Slovenije med srednjo Evropo in evropskim jugovzhodom*, št. P6-0138, ki ga financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.
- 2 Med obema vojnama so bila v uporabi različna poimenovanja za župana občine. Naziv župan se je obdržal tudi v času, ko je bil uraden naziv drugačen. Namreč, v času kraljeve diktature je bil v uporabi naziv načelnik občine (Url.KbuDb, 28. 11. 1929; Zakon o izpremembu zakona z dne 6. januarja 1929 o izpremembu zakonov o občinah in oblastnih samoupravah), po sprejemu Zakona o občinah (Sl. KbuDb, 29. 4. 1933) in Zakona o mestnih občinah (Sl. KbuDb, 22. 8. 1934) pa je bil uraden naziv predsednik mestne občine.

vrsto primarnih virov, ki jih hrani Pokrajinski arhiv Maribor, zlasti o delovanju občine same in nekaterih njenih resorjev, ki so se ukvarjali z ekonomski in socialnimi problemi ter vprašanji urbanistike in komunalnega razvoja. Upoštevala sta tudi tedanji tisk in vrsto zgodovinskih študij, le-te pa dosedaj niso še ovrednotile pomena Juvanovih posegov za mestni razvoj.

MARIBOR V ČASU MED JUVANOVIM ŽUPANSKIM MANDATOM IN MESTNIM NAČELNIŠTVOM

Šestojanuarski režim je leta 1929 razrešil občinske organe, novi župani pa niso bili več voljeni, temveč so jih imenovali veliki župani (Granda, 2017, 2, 457). Leta 1931 je nekdanja SLS zaradi nestrinjanja z novo oktroirano ustavo izstopila iz vlade, politični katolicizem pa je s tem prestopil v opozicijo (Leskovec, 1991, 293). V Dravski banovini so oblast prevzeli liberalci. Posledica političnih sprememb je bila vidna tudi na vrhu mariborske občine, saj je dr. Alojzija Juvana 30. novembra 1931 ban Dravske banovine dr. Drago Marušič razrešil s položaja, novi mariborski mestni oče pa je postal dotedanji podžupan, liberalec dr. Franjo Lipold.³ V obdobju njegovega vodenja pa se je širša regija z Mariborom v središču soočala z resnimi težavami.

Vse od nastopa svetovne gospodarske krize je Maribor živel v njeni senci, odvisen od svojega prej cvetočega gospodarstva, ki pa je v tem obdobju doživljalo več padcev kot vzponov. Kriza gospodarstva se je kmalu odražala v vsakdanjem življenju Mariborčanov, v socialnem življenju, v kulturi in nasploh v vseh vidikih mestnega življenja (Leskovec, 1991, 293) – podobno kot drugod po Evropi, še posebej pa v njenem vzhodnem in jugovzhodnem delu (Raupach, 1969, 75–86).

Vodstvo mariborske mestne občine se je tako spopadalo s silo gospodarske krize, z doseljivanjem prebivalstva in s socialno stisko. Sprejemati je bilo treba hitre, a pametne odločitve in meščanom omogočiti dostojno življenje. In v tem pogledu je mogoče primerjati delo obeh vodij občine v dotičnem obdobju, dr. Alojzija Juvana, ki je mesto vodil v letih od 1928 do 1931, in dr. Franja Lipolda,⁴ ki je vodenje mesta nadaljeval do leta 1935. Oba sta se ubadala s podobnimi težavami, v prvi vrsti s stanovanjsko problematiko v mestu, ki se je s priseljevanjem prebivalstva iz okoliških krajev in drugod iz leta v leto poglabljala. Skupaj z udarcem svetovne gospodarske krize je tako prišlo do številnih težav pri iskanju dela, stanovanja in nasploh preživljanja delavcev in njihovih družin.

3 PAM-0005, 164, Zapisniki sej mestnega občinskega sveta Mestne občine Maribor v letu 1931, Zapisnik o izredni seji mariborskega mestnega obč. sveta dne 5. 12. 1931, 201–203.

4 Franjo Lipold, politik (1885–1970). Gimnazijo je obiskoval v Celju in Novem mestu, študij prava v Gradcu in Pragi. Bil je odvetniški pripravnik v Celju, Novem mestu in Ljubljani, po prevratu pa je v Mariboru odprl odvetniško pisarno. Bil je član Jugoslovanske demokratske in predsednik najemne oblastne organizacije ter soustanovitelj Mariborske tiskarne, d. d., Tabora in Večernika. Leta 1924 je bil izvoljen na listi Narodnega bloka za občinskega svetnika in podžupana, podžupanske naloge pa je opravljal tudi v času županovanja dr. Alojzija Juvana. Na volitvah leta 1927 je bil nosilec liste Samostojna demokratska stranka – SDS. januarja 1928 je bil ponovno izvoljen za podžupana. Po odloku Kraljevske banke uprave je bil 30. novembra 1931 imenovan za mestnega načelnika (Gostenčnik, 2017, 990, 1015).

Gospodarska kriza je v vsej silovitosti nastopila v času načelovanja Franja Lipolda, medtem ko je bilo v času prvega Juvanovega mandata še možno načrtovati izboljšave v mestu. Tedaj je bilo v Mariboru zgrajenih več stanovanjskih enot, kot je na primer Vurnikova kolonija, ki stoji še danes, pa tudi zasilnih stanovanj in zasilnih barak, ki so služile temu, da ljudje niso spali dobesedno pod mostom.⁵ V času pred nastopom gospodarske krize so zgradili celo kopališče na Mariborskem otoku, le-to pa je veljalo za enega najlepših v državi. Takšne investicije v kasnejših letih niso bile več mogoče. Zaradi gospodarske krize je bilo finančnih sredstev vedno manj, mestni proračuni so bili okleščeni in možne so bile resnično le najnujnejše investicije. S finančnimi težavami se je Juvan soočil že v svojem prvem mandatu, Lipold pa si je sicer prizadeval nadaljevati z zastavljenimi projekti, vendar so ti zaradi finančnih tegob ostali bolj ali manj le v načrtih (Gostenčnik, 2017).

Franjo Lipold je že kot podžupan aktivno sodeloval pri velikih mestnih načrtih in delih, zlasti pri gradnji hiš delavske kolonije in kopališča Mariborski otok. Posebno skrb je namenil tudi mladim – v mestni občini so organizirali počitniške kolonije, ki so jih otroci v gospodarsko oslabelem Mariboru še kako potrebovali (Gostenčnik, 2017, 1015).

Na mesto župana je Lipold stopil s prizadevanji po strogi ločitvi upravljanja z občinskim premoženjem in vodenja mestnih podjetij. V Mariboru so tako ustanovili ločeno gospodarsko enoto – Mestna podjetja Maribor, o katerih bo več besed podanih v nadaljevanju.

V duhu kriznega časa je župan Lipold osrednjo pozornost posvetil socialni politiki, še posebej *Pomožni akciji*,⁶ ki je pod njegovim vodstvom delovala odlično in vsako leto dosegala večje uspehe. V času njegovega mandata je bilo v Mariboru veliko narejenega tako na socialnem kot tudi gradbenem področju: zgrajene so bile stanovanjske hiše v Metelkovi ulici, razširjena je bila oskrbnišnica, po smrti kralja Aleksandra I. pa je župan podal iniciativo za izgradnjo novega mladinskega doma v magdalenskem okraju, s katerim bi pridobili tudi nujno potrebne prostore za II. deško meščansko in II. deklško osnovno šolo (Gostenčnik, 2017, 1016). Ta Lipoldov načrt je uresničil njegov naslednik Alojzij Juvan, ki je tudi izpeljal idejo o ustanovitvi sklada, iz katerega bi podeljevali nagrado najzaslužnejšemu občanu Maribora za »*prosvetiteljsko in kulturno delo v dobrobit mesta*«. Tako je 24. septembra 1937 mariborska občina slovesno podelila prvo Slomškovo nagrado, in sicer »*nestorju mariborskih kulturnih delavcev*« dr. Francu Kovačiču, ustanovitelju in predsedniku Zgodovinskega društva za Slovensko Štajersko (kasneje Zgodovinsko društvo Maribor), uredniku znanstvene revije Časopis za zgodovino in narodopisje, predsedniku Muzejskega društva in pobudniku za ustanovitev mestnega

5 Avgusta 1930 je pod oboki Državnega mostu bivalo kar nekaj družin: štiri ali pet sester z nezakonskimi otroki, en vdovec, štirje samski moški in štiri družine s Pobrežja in Studencev (PAM-0005, 164, Zapisniki sej mestnega občinskega sveta Mestne občine Maribor v letu 1930, IV. redna seja, 5. avgust 1930, 122).

6 Pomožna akcija za siromašne sloje mesta Maribora se je začela leta 1929 kot poziv mestnega župana, dr. Alojzija Juvana, meščanom mesta s prošnjo za pomoč socialno najšibkejšim v mestu. Ustanovila jo je mariborska mestna občina za obdobje izrednih gospodarskih razmer, njen namen pa je bil podpirati siromašne meščane mesta Maribor, ki so živeli v pomanjkanju (PAM-0005, 164, Zapisniki sej mestnega občinskega sveta Mestne občine Maribor v letu 1932, V. redna seja, 10. november 1932, 196).

muzeja (Matjašič Friš, 2009a, 109–111; Matjašič Friš, 2009b, 616; Friš, 2013, 121). Slomškove nagrade, ki jih je takratna mariborska občina podeljevala za življenjsko delo ali za posamične izjemne dosežke na področju kulture, lahko primerjamo z današnjimi Glazerjevimi nagradami, ki se pod tem imenom podeljujejo od leta 1987. Kljub krizi je dr. Lipoldu uspelo pridobiti tudi finančna sredstva za odkup Mariborskega gradu, ki je bil leta 1938 v mandatu dr. Juvana slovesno predan Pokrajinskemu muzeju Maribor.

Župan dr. Franjo Lipold je bil tudi predsednik Okrajnega cestnega odbora Maribor in si je vztrajno prizadeval urediti cestne povezave s Pohorjem,⁷ obenem pa je bil predsednik Olepševalnega društva za Maribor.⁸ Slednje je pod njegovim vodstvom uredilo vrtnarijo in ustanovilo drevesnico. Prav tako se je skrbno zavzemal za razvoj turizma, pri čemer je imela veliko vlogo prireditve Mariborski teden,⁹ katere gonilna sila je bil prav Lipold.

DR. ALOJZIJ JUVAN – DRUGIČ NA ČELU MARIBORSKE OBČINE

Štiriletna vladavina Jugoslovanske nacionalne stranke, katere del so bili tudi nekdanji slovenski liberalci, se je končala leta 1935 z nastopom premierja dr. Milana Stojadinovića, ki je skupaj z Mehmedom Spaho in dr. Antonom Korošcem ustanovil novo vsedržavno stranko – Jugoslovansko radikalno zvezo (JRZ). V njej so se združili pripadniki nekdanje SLS. Dr. Anton Korošec je zavzel mesto notranjega ministra ter hkrati prevzel vodstvo JRZ v Sloveniji. Politični primat v Dravski banovini je tako prevzela nekdanja SLS, ki se je poleti 1935 formalizirala, razširila že obstoječo organizacijsko mrežo in začela sistematsko izvajati spremembe tako na banovinski ravni kot na nižjih ravneh (Šorn & Gašparič, 2017, 694).

Vrnitev nekdanje SLS na oblast je prinesla spremembe tudi na čelu Mestne občine Maribor. Z odlokom Kraljevske banske uprave Dravske banovine (Pov. II/2 No. 1036/1) z dne 27. septembra 1935 je ban Marko Natlačen razrešil predsednika mestne občine dr. Franja Lipolda ter vse člane mariborskega mestnega sveta, ki so bili imenovani ob menjavi politične moči leta 1931. Na mesto predsednika mestne občine je bil ponovno imenovan dr. Alojzij Juvan, na mesto podpredsednika pa Franjo Žebot, oba iz vrst nekdanje SLS. Imenovani so bili tudi novi mestni svetniki: Lambert Aljančič, zasebni uradnik; Anton Benedičič, krojaški mojster; Oskar Dračar, industrialec; Anton Golež, trgovec; Franjo Gnilšek, trgovec; Franc Hrastelj, ravnatelj Cirilove tiskarne; Franc Hohnec, mesarski mojster; inž. Jože Jelenec, stavbenik; Ivan Jemec, vrtnar; Ignac Jan, urar; Martin Kores, hišnik; dr. Janko Kovačec, bančni ravnatelj; Anton Kotnik, preglednik finančne kontrole

7 Mariborski večernik Jutra, 23. 3. 1935: Dr. Franjo Lipold petdesetletnik, 4.

8 Olepševalno društvo za Maribor je bilo ustanovljeno leta 1869. Večino svoje dejavnosti je posvetilo urejanju in širjenju mestnega parka, ki je tako postal ena od pglavitnih mestnih turističnih znamenitosti (Hriberšek Vuk, 2010, 71).

9 Prireditve Mariborski teden je imela veliko vlogo pri razvoju turizma. Prvič so jo organizirali leta 1932. Prvi Mariborski teden je potekal v organizaciji Tujsko-prometne zveze in pod pokroviteljstvom Mestne občine Maribor. Prireditve je do začetka druge svetovne vojne vsakoletno organizirala skupina ljudi, ki so se leta 1933 združili v zadrugo, imenovano Mariborski teden, in sicer z namenom organizacije prireditve in propagiranja gospodarstva (Lešnik & Gostenčnik, 2011, 5).

Sl. 1: Dr. Alojzij Juvan (PAM, Zbirka fotografij in razglednic, sign. B1.4.316-1, inv. št. 14529).

v pokoju; Ivan Klančnik, mizarski mojster; dr. Jože Leskovar, odvetniški koncipient; Josip Loos, ravnatelj Putnika; dr. Fero Miller, odvetnik; Ignac Ozvatič, davčni kontrolor; Bogdan Pogačnik, bančni ravnatelj; Vlado Pušenjak, višji združni revizor; dr. Janko Pihler, zdravnik; Ivan Prijatelj, profesor; Ferdo Potočnik, industrijec; Jože Stabej, ravnatelj Okrajnega cestnega odbora; Alojzij Sprager, elektrotehnik; Ivan Sluga, prevoznik; Ivan Sojč, kipar; inž. Karel Unger, industrijec; Anton Tavčar, industrijec; Ivan Velker, hišni posestnik; Franc Veronek, železniški uradnik; Ivan Wurziger, železniški uradnik; Miro Žitnik, upokojeni major; Josip Petejan, uradnik OUZD; Henrik Saboty, industrijec; Anton Feyertag, pekovski mojster; Alojzij Munda, mizarski mojster; Josip Weis, trgovec; Ivan Kovačič, trgovec; dr. Franc Sušnik, profesor; Dragotin Roglič, industrijec; Josip Ošlak,

tiskarniški ravnatelj; Otmar Meglič, hišni posestnik; Franc Remih, zasebnik; Viktor Grčar, šolski upravitelj; Josip Hutter, industrijec.¹⁰

Po Zakonu o mestnih občinah, sprejetem leta 1934, bi sicer morali biti predsednik mestne občine in dve tretjini mestnega sveta voljeni, eno tretjino pa naj bi postavil ban (Granda, 2017, 2, 457). Meščani pa svoje volje v tem obdobju, kljub določilom zakona, niso mogli izraziti. Vse člane občinskih organov je namreč imenoval ban (Leskovec, 1991, 293).¹¹

Prenos poslov med nekdanjim predsednikom, dr. Lipoldom, in novim, dr. Juvanom, je bil opravljen 28. septembra 1935, novi mestni svetniki pa so zaprisegli na seji 3. oktobra 1935.¹² Dr. Alojzij Juvan je v istem dnevu prevzel še načelnštvo okrajnega cestnega odbora.¹³ Ponovno imenovanje mestnega sveta je vzpodbudilo debate o svobodnih volitvah v mestne svete. Katoliški tisk je izpostavljal popravo krivice, ki se je zgodila z imenovanjem občinskega sveta leta 1931, ko je bil odstavljen takratni župan Alojzij Juvan. Po poročanju konservativnega časnika *Slovenec* so meščani menjavo mestne oblasti pozdravili, čeravno je bila ponovno imenovana s strani banske uprave in ni bila izvoljena. Razumljivo je, da so v časniku katoliškega tabora podpirali vrnitev Juvana na vrh, saj so zagovarjali dejstvo, da se je na mesto občinskega vodje vrnil človek, ki je bil na zadnjih demokratičnih volitvah izvoljen kot predstavnik meščanov. V svojem nagovoru¹⁴ mestnim svetnikom je dr. Juvan tudi poudaril željo po čimprejšnji izvedbi svobodnih in tajnih volitev, pri katerih bi meščani imeli možnost ponovno izvoliti svoje predstavnike v mestnem svetu. Meščani naj bi svoje odobravanje pokazali s spontanim slavljem v mestu oz. podoknico v čast županu in podžupanu, kjer so med drugim tudi izrazili svoje želje po upoštevanju volje ljudi.¹⁵ Na drugi strani pa so v opozicijskem tisku, npr. v *Delavski politiki*, Juvanovemu imenovanju nasprotovali.¹⁶ Nasprotovanja opozicije niso potihnila niti v naslednjih letih, kar je leta 1936 ob proračunski debati izpostavil eden izmed socialističnih mestnih svetnikov, Josip Petejan, ki je ocenil, da je bila pri imenovanju novih mestnih svetnikov storjena krivica, saj v novi mestni svet niso bili imenovani vsi leta 1927 izvoljeni mestni svetniki nekdanje Socialistične stranke Jugoslavije, medtem ko je bilo svetnikov nekdanje SLS v novem mestnem svetu več kot prej.¹⁷ *Mariborski večernik Jutra* je poročal, da je nekdanji župan Viktor Grčar (Potočnik, 2017b), še eden izmed socialističnih mestnih svetnikov, novemu predsedniku mestne občine izročil izjavo, v kateri so socialistični svetniki imenovanje sicer sprejeli, vendar poudarili, da je treba čim prej

10 Mariborski večernik Jutra, 28. 9 1935: Novi mestni svet mariborski, 4; PAM-0005, 166, Zapisniki sej mestnega občinskega sveta Mestne občine Maribor v letu 1935, V. javna redna seja, 3. 10. 1935, 222–225.

11 PAM-0005, 166, Zapisniki sej mestnega občinskega sveta Mestne občine Maribor v letu 1935, V. javna redna seja, 3. 10. 1935, 222–225.

12 Slovenec, 29. 9. 1935: Maribor novemu županu in podžupanu, 2.

13 Slovenec, 5. 10. 1935: Pri okrajnem cestnem odboru, 4.

14 PAM-0005, 166, Zapisniki sej mestnega občinskega sveta Mestne občine Maribor v letu 1935, V. javna redna seja, 3. 10. 1935, 231–232.

15 Slovenec, 29. 9. 1935: Maribor novemu županu in podžupanu, 2.

16 Delavska politika, 4. 10. 1935: Novi mestni svet mariborske občine, 3.

17 PAM-0005, 166, Zapisniki sej mestnega občinskega sveta Mestne občine Maribor v letu 1936, IV. redna seja, 10. 3. 1936, 107.

izvesti nove volitve in da, v kolikor bo imel imenovani mestni svet trajni značaj, v njem ne bodo mogli sodelovati.¹⁸ Očitki glede imenovanega mestnega sveta so se nadaljevali vse do začetka druge svetovne vojne (Fras, 2013, 242). Alojzij Juvan pa je imel trdno oporo v mestnem svetu, ki ga je obvladovala njegova stranka JRZ (Šorn & Gašparič, 2017, 696). Še pred občinsko sejo, na kateri so prisegli, so se občinski svetniki, člani JRZ, sestali v mestni posvetovalnici in ustanovili klub občinskih svetnikov JRZ, ki mu je predsedoval Franjo Žebot, podpredsednik je bil Franc Hrastelj in tajnik Ivan Prijatelj. Klub je štel kar 38 od 45-ih občinskih svetnikov.¹⁹ Člani mestne organizacije JRZ so občinske zadeve usklajevali kar na svojih sejah, klub občinskih svetnikov JRZ pa je nato njihove sklepe potrjeval na sejah mestnega sveta (Fras, 2013, 200).

SOCIALNE RAZMERE V MARIBORU V ČASU DRUGEGA MANDATA DR. JUVANA

Socialno skrbstvo

Dr. Alojzij Juvan si ob nastopu svojega drugega mandata ni zatiskal oči pred dejstvom, da je vodenje občine prevzel v težkih časih gospodarske krize, ki je posegla v vse sfere življenja v mestu, in da je treba tako pri načrtovanju projektov in nalog kot pri njihovem izvajanju vzeti v obzir primanjkljaj finančnih sredstev tako na strani države kot na strani meščanov, ki so komaj še izpolnjevali aktualne davčne obremenitve. V svojem nagovoru ob imenovanju je poudaril, da bo treba varčevati pri vseh projektih in materialnih stroških ter nižati izdatke, predvsem pa ne ustvarjati novih dolgov. Svoje poslanstvo v novem mandatu je videl tudi v socialnem smislu – zneskov, namenjenih socialni pomoči meščanom, ni želel zniževati. Še več, obljubljal je izdatno podporo socialnim ustanovam in akcijam za pomoč brezposelnim in revnim občanom.²⁰ Ker se je torej zavedal hude gospodarske krize, ki se je odražala v brezposelnosti in obubožanju dela prebivalstva, obenem pa je moral upoštevati zahtevo finančnega ministra po omejitvi občinskega proračuna, je že nekaj dni po ponovnem imenovanju prebivalce mesta pozval, da s prostovoljnimi prispevki podprejo *Pomožno akcijo za siromašne sloje mesta Maribora*.²¹ Ta se je na njegovo spodbudo neuradno razvila že leta 1929, uradno pa so jo formirali leta 1931. Maribor je bil prvo mesto, v katerem je vzknila takšna oblika pomoči, njegovemu zgledu pa so sledila še druga mesta (Šorn & Gašparič, 2017, 707). Delokrog *Pomožne akcije* je obsegal: zbiranje prostovoljnih prispevkov v gotovini in blagu; ugotovitev števila revnih družin in posameznikov; iskanje načinov za najnujnejšo pomoč; stalno nadzorstvo nad podpiranci; nakazovanje podpor predvsem v blagu, živežu in kurivu, v nujnih primerih tudi plačilo najemnine; apel na stanodajalce

18 Mariborski večernik Jutra, 4. 10. 1935: Četrta redna seja mariborskega občinskega sveta, 2.

19 Slovenec, 5. 10. 1935: Klub občinskih svetnikov JRZ, 4.

20 PAM-0005, 166, Zapisniki sej mestnega občinskega sveta Mestne občine Maribor v letu 1935, V. javna redna seja, 3. 10. 1935, 231–232.

21 Slovenec, 8. 10. 1935: Mariborski prebivalci, 4.

zaradi najemnine; oklic na vse prebivalstvo, da podpiše za *Pomožno akcijo*. *Akcija* je brezposelnim s pomočjo javnih del ponujala možnost zaslužka, najrevnejšim pa je nudila tudi prehrano v javni, mestni, ljudski in dijaški kuhinji ter v mestni ogrevalnici (Gostenčnik, 2016, 634).

Leta 1935 so mestni svetniki po nekaj uspešnih letih ugotovili, da prihodki od *Pomožne akcije* ne zadostujejo več za pokrivanje odhodkov, zato so predlagali kritje primanjkljaja iz mestnega proračuna in dvig postavke za socialno skrbstvo z 2.600.000 din v letu 1935 na 3.600.000 din v proračunu za leto 1936. Vendar so znesek dejansko povišali le za 300.000 din.²²

V letu 1936 se je finančni položaj *Pomožne akcije* še poslabšal in s prihodki, pridobljenimi s prostovoljnimi prispevki, ni bilo več mogoče pokriti vseh stroškov. Zato je morala občina te stroške pokriti s preusmeritvijo prihrankov iz postavke za socialno skrbstvo iz prejšnjih let ter iz sredstev, rezerviranih za druge projekte.²³ V debati ob sprejemanju proračuna za leto 1936/1937 je bilo izpostavljeno vprašanje socialne politike mesta, predlagana pa je bila tudi uvedba socialnega davka, ki bi olajšal reševanje socialne problematike v mestu in nadomestil zbiranje prispevkov za *Pomožno akcijo*. Ta je, kot omenjeno, temeljila na prostovoljnih prispevkih občanov in podjetij, zaradi splošne krize pa so bili prispevki vsako leto manjši, še posebej s strani gospodarskih družb. Uvedba socialnega davka bi k plačevanju obvezala vso industrijo in obrtnike, trgovce ter hišne posestnike. Sploh slednji so novo finančno breme prenesli na svoje najemnike. Opozicija v mestnem svetu je predlagala iskanje finančnih virov v drugih postavkah, vendar je bil novi davek kljub temu sprejet in uveden. Istočasno je mestni svet soglasno sprejel resolucijo, s katero je bansko upravo prosil, da v večji meri prispeva za podporo revežev v Mariboru.²⁴

Socialni davek je bil uveden s proračunom za leto 1938 kot davščina za zimsko pomoč, ki jo je Maribor uvedel med prvimi v državi in tako v ta namen, kot je razvidno iz razpredelnice, pridobil precejšnja sredstva. V proračun je nova davščina prinesla kar 800.000 din dodatnega denarja za socialno skrbstvo. Socialni davek je pomenil posebno socialno doklado na neposredne davke v višini 10 odstotkov na zemljarino, zgradarino, pridobnino, družbeni davek, rentnino in uslužbenski davek. Odločitev za uvedbo te davščine je imela osnovo v velikem številu brezposelnih, ki jih občina ni mogla zaposliti za denar, ki ga je imela na voljo v proračunu. Dodatnih 800.000 din je občina porabila za javna dela, torej za gradnjo cest in kanalov.²⁵

Kot je iz tabele razvidno, je proračun mestne občine pri postavki socialnega skrbstva od leta 1935 do 1940 narasel za 2 milijona din:

22 PAM-0005, 166, Zapisniki sej mestnega občinskega sveta Mestne občine Maribor v letu 1935, VII. redna seja, 17. 10. 1935, 252.

23 PAM-0005, 166, Zapisniki sej mestnega občinskega sveta Mestne občine Maribor v letu 1936, XIII. redna seja, 6. 11. 1936, 380.

24 PAM-0005, 166, Zapisniki sej mestnega občinskega sveta Mestne občine Maribor v letu 1936, IV. redna seja, 10. 3. 1936, 105; Mariborski večernik Jutra, 8. 2. 1938: Novi mestni proračun, 1; Mariborski večernik Jutra, 9. 2. 1938: Novi mestni proračun 1938–39 sprejet, 4.

25 PAM-0005, 167, Zapisniki sej mestnega občinskega sveta Mestne občine Maribor v letu 1938, I. redna seja, 8. 2. 1938, 4–21.

Leto	Postavka socialnega skrbstva v dinarjih
1935	2.600.000
1936	2.900.000
1937	3.000.000
1938	4.300.000
1939	4.500.000
1940	4.600.000

V času krize je banovina uvedla tudi bednostni sklad, v katerega so morala mesta vplačevati določen znesek za pomoč. Iz tega sklada je Maribor prejel manj pomoči, kot je vanj vplačal. Mestni svetniki so zahtevali, da Maribor iz bednostnega sklada prejme delež, sorazmeren dajatvam, ki jih vanj prispeva (Gostenčnik, 2016, 642).

Socialnopolitični odsek je mestnemu svetu v potrjevanje predajal predloge za priznavanje ubožnih podpor, vzgojnih prispevkov, predloge za sprejem v mestno oskrbnišnico, hiralnico ali v oskrbo drugim posameznikom, plačilo najemnine ipd. Na podlagi mnenja uradnega zdravnika je mestni svet npr. ubožne podpore potrdil ali zavrnil. V kolikor je uradni zdravnik izjavil, da je prosilec sposoben za delo oz. je imel zakonca ali otroke, ki so bili sposobni skrbeti zanj, je ubožno mestni svet podporo zavrnil.²⁶

Vedno večje število brezposelnih je v upanju na podporo oblegalo mestni socialnopolitični urad. Velika socialna stiska ljudi je bila še posebej očitna v zimskih mesecih, ko je poleg hrane običajno primanjkovalo tudi drv za kurjavo. Občina je drva prvenstveno razdeljevala tistim, ki so živeli v zasilnih barakah. Socialnopolitični urad je imel leta 1935 v evidenci kar 1300 družin, ki so bile nujno potrebne pomoči, saj so stradali in zmrzovali.²⁷

Stanovanjska stiska

Posledice velike gospodarske krize, ki je zobe pokazala že v prvem Juvanovem mandatu, niso pojenjale niti v drugi polovici 30. let 20. stoletja. Stanovanjska stiska ljudi, ki jo je povzročilo priseljevanje podeželskega prebivalstva v mesto, je vztrajno rasla. Število prebivalstva se je od leta 1921 do leta 1931 povečalo s 30.000 na dobrih 33.000 ljudi (Ferlež, 2014, 429). Visoke cene zemljišč, drage najemnine, pomanjkanje stanovanj, vse to je prispevalo k zgoščevanju prebivalstva v revnih četrtih, kjer so se ustvarila zasilna naselja. Povečan dotok prebivalcev je vplival tudi na širjenje mariborskih predmestij (Studenci, Pobrežje, Krčevina, Košaki in Tabor). Mesta niso bila pripravljena

26 PAM-0005, 166, Zapisniki sej mestnega občinskega sveta Mestne občine Maribor v letu 1936, I. redna seja, 8. 2. 1938, 4–21.

27 Mariborski večernik Jutra, 12. 1. 1935: 1300 mariborskih družin strada in zmrzuje, 2.

na tako visoko število prebivalcev, zato so se spopadala s katastrofalnimi življenjskimi razmerami, ki so vladale v improviziranih naseljih, kjer pogosto ni bilo niti oskrbe s pitno vodo (Godina, 1992, 36; Ferlež, 2009, 35).

Že v svojem prvem mandatu, leta 1928, je župan Juvan predstavil namen mestne občine, da zgradi kolonijo za delavce Okrožnega urada za zavarovanje delavcev v magdalenskem predmestju. Zgrajenih je bilo kar 147 enodružinskih enonadstropnih vrstnih hiš, ki jih je načrtoval arhitekt univ. prof. Ivan Vurnik,²⁸ postavljene pa so bile v kareju med Fochovo, Delavsko, Betnavsko in Koseskega ulico (Fras, 2013, 54–55). Hiše so bile grajene na klasičen način, z opečnimi zidovi, dvokapnimi strehami z lesenim ostrešjem, lesenimi stropi in stopnišči. Postavljene so bile hiše tipa A – s kuhinjo in štirimi sobami, in hiše tipa B – s kuhinjo in dvema sobama (Godina, 1992, 44–45). Med obema mandatoma dr. Juvana, v času župana dr. Lipolda, se je stanovanjska kriza še poglobila, občina pa je težave reševala tudi z nakupom železniških vozov, kamor so začasno namestili brezdomce.²⁹

Še leta 1936 in 1937 je bilo pereče stanovanjsko vprašanje delavcev v Mariboru, ki so že od leta 1928 živeli v barakah ter vagonih in bili inficirani z nalezljivimi boleznimi, kot je npr. tuberkuloza. Mestni svetniki so zaznali padec življenjskega standarda v mestu in zmanjševanje delavskih plač ter naraščanje cen življenjskih potrebščin, medtem ko so najemnine za stanovanja ostajale na enaki ravni.³⁰ Zato so najemnine stanovalcem v barakah in vagonih zmanjšali za 50 %, ³¹ stanovalcem v zasilnih stanovanjih pa za 10 %.³²

Na obširnem zemljišču med Stritarjevo in Dajnkovo ulico je v 3 objektih in v 17 vagonih prebivalo 75 družin s skupaj približno 300 člani. Takšno je bilo stanje leta 1934, do leta 1938 pa so se številke skoraj podvojile: v koloniji je živelo že 131 družin s skupaj 461 člani, mnogi so v svojih prebivališčih imeli tudi dodatne stanovalce (svoje podnajemnike). Na 16 m² je živelo tudi po 12 ljudi in več.³³ Številne lesene barake in vagoni so bili polni sten in drugih zasedavcev. Stanovalci so bili leta 1938 preseljeni v novozgrajen kompleks z 80-imi zasilnimi stanovanji ob Pregljevi ulici. Vendar je bilo glede na veliko število ljudi tudi novih zasilnih stanovanj premalo. Občina je bila tako

28 Ivan Vurnik, slovenski arhitekt in urbanist (1884–1971). Vurnik velja ob Jožetu Plečniku in Maxu Fabianiju za enega od ustanoviteljev sodobne slovenske arhitekture. Bil je ustanovitelj arhitekturnega oddelka na Tehniški fakulteti v Ljubljani, kjer je bil njen prvi profesor, k sodelovanju pa je pritegnil tudi Jožeta Plečnika. Velja tudi za začetnika modernega urbanizma na Slovenskem (Osebnosti, 2008b, M–Ž, 846).

29 PAM-0005, 164, Zapisniki sej mestnega občinskega sveta Mestne občine Maribor v letu 1932, V. redna seja, 10. 11. 1932, 204.

30 PAM-0005, 166, Zapisniki sej mestnega občinskega sveta Mestne občine Maribor v letu 1936, IV. redna seja, 10. 3. 1936, 105; Zapisniki sej mestnega občinskega sveta Mestne občine Maribor v letu 1937, V. redna seja, 11. 2. 1937, 52.

31 Najemnina za barako je znašala od 5 do 15 din, najemnina za vagon pa 25 din mesečno (PAM-0005, 166, Zapisniki sej mestnega občinskega sveta Mestne občine Maribor v letu 1935, IX. redna seja, 30. 12. 1935, 384).

32 PAM-0005, 166, Zapisniki sej mestnega občinskega sveta Mestne občine Maribor v letu 1935, VIII. redna seja, 21. 11. 1935, 321.

33 Slovenec, 24. 6. 1934: Mariborski barakarji in vagonarji, 4; Slovenec, 12. 10. 1938: Mariborske barakarje in vagonarje 1. nov. preselijo, 5; Slovenec, 2. 2. 1935: Jetika – strašna morilka Maribora, 3.

Sl. 2: Barake v Dajnkovi ulici (PAM-1889, *Album o gradbenem razvoju Maribora od leta 1930 do 1940*).

primorana pripraviti prednostno listo z določenimi kriteriji za sprejem in racionalno delitev stanovanj. Vsi ostareli in za delo nesposobni ljudje, ki so bili odvisni od mestne podpore, so bili sprejeti v mestno oskrbnišnico (teh je bilo 11), samske stanovalce so namestili v skupne sobe, ločene za moške in ženske, 17 družin, ki so imele dovolj prihodkov za najem drugega stanovanja, so zavrnil. Zavrnjene so bile tudi stanovalke, ki so se kljub opozorilom ukvarjale s prostitucijo, njihove otroke pa so sprejeli v mladinski dom. Iz občine so izgnali vse stanovalce, ki niso bili prijavljeni v Mariboru, razen če so živeli v zunajzakonski skupnosti z osebo, prijavljeno v mestu.³⁴

Zanimanje za stanovanja je bilo v mestu precejšnje, po njih so povpraševali tudi številni reveži, ki so živeli v mestnih kletih, drvarnicah, dvoriščnih stanovanjih, podstrešjih ali celo pod mostom (Ferlež, 2014, 431).³⁵

Vso opremo iz barakarskega naselja so pred preselitvijo temeljito razkužili v eni izmed očiščenih barak, enako so storili z oblačili stanovalcev. Po preselitvi opreme in ljudi so barake 1. decembra 1938 zažgali.³⁶

34 PAM-1889, *Album o gradbenem razvoju Maribora od leta 1930 do 1940*; PAM-0005, 167, Zapisniki sej mestnega občinskega sveta Mestne občine Maribor v letu 1938, 26. 10. 1938, 242.

35 Slovenec, 12. 10. 1938: Mariborske barakarje in vagonarje 1. nov. preselijo, 5.

36 Slovenec, 26. 11. 1938: Mariborska revščina se seli, 3; Mariborski večernik Jutra, 2. 12. 1938: Mariborska socialna sramota – zgorela, 4.

Najemnina v novih stanovanjih je, vključno z elektriko in vodo, znašala 100 din (za delavsko stanovanje je povprečna najemnina znašala od 200 do 300 din mesečno (Godina, 1992, 58–59), stanovalci pa so bili, če niso dobili zaposlitve drugje, zaposleni pri mestni *Pomožni akciji*.³⁷

GOSPODARSKE RAZMERE V MARIBORU V ČASU DRUGEGA MANDATA DR. JUVANA

Za razvoj gospodarstva v Jugoslaviji po prvi svetovni vojni je značilna precejšnja inflacija in prilagajanje gospodarstva novim trgov, ki so se odpirali. Slovensko gospodarstvo sta med obema vojnama zaznamovali dve obdobji: obdobje stabilnosti in napredka med letoma 1925 in 1931 ter obdobje ekonomske krize v prvi polovici 30. let, ko je mnogo podjetij propadlo. Po nastanku Jugoslavije je začelo število zaposlenih delavcev v Sloveniji hitro naraščati v vseh gospodarskih panogah. To naraščanje je bilo zelo intenzivno do leta 1923, ko se je ustavilo in dve leti stagniralo. Leta 1925 je začelo zopet naraščati, vendar nekoliko manj intenzivno kot prej, vrh pa je doseglo leta 1930. Ravno nasprotno pa so se v prvi polovici 30. let soočali z veliko gospodarsko krizo. Tedaj so propadla številna podjetja, kmetijski pridelki pa so izgubljali ceno. Število zaposlenih delavcev je začelo zaradi gospodarske krize padati in je do leta 1932 padalo z istim tempom, kakor je prej naraščalo. Od leta 1932 do 1935 je število zaposlenih delavcev v glavnem stagniralo (Nečak & Repe, 2008, 192; Kresal, 1970, 83).

Medtem ko so se številne gospodarske panoge ubadale z ekonomsko krizo, pa le-ta ni močno oslabil tekstilne industrije, v času med obema vojnama je mogoče govoriti celo o vzponu mariborskega tekstilstva. Prometna lega mesta, cenovno dostopna električna energija, zazidalne površine in delovna sila so botrovali nastanku mnogih tovarn, kar 15-ih večjih, ki so leta 1939 zaposlovale okoli 7000 ljudi (Kresal, 1976, 149). Med njimi velja omeniti tekstilne tovarne Doctor in drug, ki je leta 1936 zaposlovala 1600 delavcev, Josip Hutter in drug z več kot 1500 delavci ter Marko Rosner s 100 zaposlenimi leta 1939 (Grabeljšek, 2010, 529). Brezposelnost v tej panogi je bila trikrat manjša kot v ostalih, dobički pa so izrazito rasli še po letu 1933 (Filipič & Zorko, 1986, 21). Tak položaj lahko pripisujemo dejstvu, da delavci niso bili dovolj plačani oz. so jih podjetniki načrtno izkoriščali. Podjetniki so skromna plačila postopoma manjšali, ob padcu prodaje pa delavce tudi odpuščali (Grabeljšek, 2010, 536), zato je sredi 30. let 20. stoletja vzniknil stavkovni val delavcev. Splošna stavka tekstilnih delavcev se je začela avgusta 1936 v Kranju, od tam pa se je razširila še drugod po Sloveniji. Pridružili so se ji tudi delavci mariborskih tekstilnih tovarn, ki so s stavko pričeli 1. septembra 1936. Izjema so bili tekstilni delavci Hutterjeve tovarne, kjer so bile plače boljše kot v drugih tovarnah. Stavka je seveda vplivala na bivanjske pogoje stavekajočih delavcev, ki so ostali brez zaslužka in sredstev za hrano. Solidarnostno so jim na pomoč priskočili someščani, ki so zagnali akcijo zbiranja hrane, pri kateri so pomagali tudi trgovci in obrtniki, kmetje ter mladina. Akcija je bila tako obsežna, da jo so kmalu prepovedali. Stavka je uradno trajala do 23. septembra 1936,

37 Slovenec, 10. 12. 1938: Drugo leto ne bo več v Mariboru stanovanjske stiske, 6.

ko je bila podpisana kolektivna pogodba za tekstilno delavstvo v Sloveniji (Grabeljšek, 2010, 541–551).

Mestna podjetja

Gospodarstvo mestne občine je bilo v tridesetih letih 20. stoletja skoncentrirano v Mestnih podjetjih Maribor. Le-ta so bila v okviru mariborske mestne občine samostojna upravna, organizacijska, gospodarska, finančna in premoženjska enota. Ustanovljena so bila že leta 1932, ko je občinski svet na svoji IV. redni seji 1. septembra 1932 sprejel statut Mestnih podjetij Maribor,³⁸ katerega namen je bil omogočiti pravilno izvedbo priprav, potrebnih za pravočasen pričetek rednega poslovanja in pravilno delovanje v času do končne ureditve. S tem je bila mariborska mestna občina med prvimi v državi, ki je ločila gospodarsko poslovanje od upravnih poslov, še preden je leta 1934 stopil v veljavo nov Zakon o mestnih občinah. Ta je določal ustanovitev mestnih pridobitnih podjetij in nalagal, da mora biti njihovo poslovanje tržno naravnano (Gostenčnik, 2017, 992–993).

Leta 1936 je bil sprejet nov statut, saj je nova občinska uprava ugotovila, da prihaja pri Mestnih podjetjih Maribor do velikih zamud, hkrati pa je bilo treba statut iz leta 1932 prilagoditi določbam Zakona o mestnih občinah. Novi statut je zmanjšal število članov upravnega odbora z 12 na 10, ukinil štiričlansko ravnateljstvo ter določil predsednika mestne občine kot predstavnika Mestnih podjetij Maribor v vseh zadevah. Predsednik mestne občine je tako izvrševal sklepe mestnega sveta in upravnega odbora ter nadziral poslovanje podjetij. Upravnik in njegov namestnik sta izvrševala dela po navodilih predsednika mestne občine, medtem ko je lahko po statutu iz leta 1932, v mejah, ki mu jih je določilo ravnateljstvo, upravnik deloval samostojno.³⁹

Mestna plinarna

Leta 1936 je bila mestna plinarna v Mariboru izbrisana iz sodnega registra, saj je bila vključena v Mestna podjetja Maribor, ki so bila ustanovljena s sklepom mestnega občinskega sveta leta 1932, 10. decembra 1936 pa so bila vpisana v sodni register kot podjetje.

V času, ko je bila plinarna del Mestnih podjetij Maribor, je za njene delavce veljal tudi službeni red za ureditev službenih razmer med mariborsko mestno občino in delavci, ki so bili pri njej stalno zaposleni. Službeni red je urejal tudi osebne dohodke – mezde delavcev, zaposlenih v plinarni. Začetna mezda stalnega in kvalificiranega delavca je znašala 7 din na uro, mezda pomožnega delavca pa 5,50 din na uro. Za vse ostale delavce je mezda znašala 3,50 din. Vsi stalni mestni delavci so imeli pravico do

38 Mariborski večernik Jutra, 16. 1. 1935: Mariborska mestna podjetja, 3.

39 PAM-0005, 164, Zapisniki sej mestnega občinskega sveta Mestne občine Maribor v letu 1932, IV. tajna seja, 1. 9. 1932, 161–167; PAM-0005, 166, Zapisniki sej mestnega občinskega sveta Mestne občine Maribor v letu 1936, VII. redna seja, 28. 5. 1936, 217.

Plin

Važno za odjemalce plina

Radi cene premoga, ki se je dvignila za približno 30%, je bila M. P. - Plinarna primorana zvišati ceno plina za 25 par pri m³ tako, da velja od 1. marca 1938 sledeči cenik za plin, in to do preklica:

Gospodinjstvo:

Mesečna poraba plina za gospodinjstvo do vključno 10 m³ se zaračunava po din 375, za odjem preko 10 m³ velja cena din 225 za m³

Popolnoma novim strankam se priznava v prvem mesecu za priučetv v kuhi s plinom:

- a) pri uporabi kuhalnika 10 m³ brezplačnega plina
- b) pri uporabi štedilnika 20 m³ brezplačnega plina
- c) pri uporabi dveh ali več plinskih aparatov 30 m³ plina, toda le pod pogojem, da naročnik nadaljuje z uporabo do višine
- ad a) skupno 200 m³ plina
- b) skupno 500 m³ plina
- c) skupno 800 m³ plina in je aparate kupil oziroma v celoti izplačal

Za ogrevanje kopalnic s plinskimi pečicami za vse one odjemalce, ki imajo kopalnico opremljeno samo s plinskimi aparati, se zaračunava za zimski čas od 1. okt. do 30. aprila 16 m³ mesečno po din 175/m³, če znaša skupna mesečna poraba najmanj 50 m³

Plin za kurjavo:

Za prostore, ki se kurijo s plinom, se zaračunava po din 175/m³. Peč mora biti priključena na poseben plinomer

Plin za obrt in industrijo:

Mesečna poraba plina do vključno 100 m³ se zaračunava vsa poraba po din 275/m³, odjem preko 100 m³ po din 225/m³

Kavarne, gostilne in brivska obrt:

Mesečna poraba plina od 0-50 m³ po din 275/m³, ves odjem preko 50 m³ po din 225/m³

Plin za razsvetljavo:

Oddaja po običajnem gospodinskem tarifu brez popusta. Državna trošarina se zaračuna posebej. Ako se uporablja plin za razsvetljavo in še v druge svrhe, merjen od skupnega plinomera, se zaračuna vsa poraba z državno trošarino

Kuhajte s plinom, ker je sodobno in ceneno kurivo

Zahtevajte proračune

M. P. - Plinarna

Zahtevajte proračune

Sl. 3: Cenik plina leta 1938 (PAM-0005, 141, Prospekt Mestnih podjetij – plinarne, 1938).

povišanja svoje začetne urne postavke, to povišanje pa se je izvršilo vsako tretje leto službe za 5 odstotkov.

Določeni delavci, ki so delo opravljali pod težjimi pogoji, so prejeli tudi dodatek. Tako so v plinarni dodatke dobili naslednji delavci:

- stalno zaposleni kurjači, če so delali v nočnem turnusu najmanj 3-krat tedensko, so dobili 20-odstotni dodatek;
- stalno zaposleni delavci zidarji s šamotom pri vročih pečeh so dobili za to delo 100-odstotni dodatek na mezdo;
- stalno zaposleni delavci za čiščenje čistilne mase so dobili 100-odstotni dodatek na začetno mezdo;
- monterji plinskih priključkov, ki so delali v vodi, so dobili na uro 1,50 din dodatka.⁴⁰

Plin se je sicer po prvi svetovni vojni umikal elektriki in leta 1928, ko je plinarna demontirala celotno ulično razsvetljavo in svojo elektrarno, je poraba plina padla na minimum ter znašala samo 448.000 m³ pri 600 odjemalcih. Mestna plinarna je tako začela široko agitacijo plina v gospodarstvu. Ta akcija je bila uspešna, saj se je leta 1933 poraba plina dvignila na 774.000 m³ pri 1.466 odjemalcih, leta 1937 pa je pri 1.704 odjemalcih znašala 995.660 m³. Plin se je od takrat uporabljal predvsem v gospodinjstvu, medtem ko je imel manjšo vlogo v industriji.⁴¹ Ker je izguba plina v 30. letih znašala še vedno preko 200.000 m³ letno, je podjetje uvedlo pregled plinomerov in zamenjalo zastarele ustroje z novimi. Hkrati je po določenem načrtu začelo obnavljati cestne plinovode. Z novimi cestnimi plinovodi v Tomšičevem drevoredu, Koroškem predmestju in v meljskem okraju za tekstilne tovarne v dolžini 7 km se je plinsko omrežje razširilo na 38 km. V plinarni sta bila leta 1934 zaposlena dva tehnična in dva administrativna uradnika ter 25 delavcev.⁴² Ker pa je bil obrat plinarne v tehničnem pogledu že zastarel, je podjetje leta 1939 zgradilo moderno vertikalno komorno peč, hkrati pa je bilo razširjeno plinovodno omrežje do periferije, tako da je dolžina plinovoda znašala že 42 km.⁴³ Vsako leto so položili približno 1 km novih plinovodov, največ na desnem bregu Drave, kjer se je mesto tedaj močno razvijalo.

V začetku leta 1936 so Mestna podjetja Maribor sprejela nov cenik za oddajo plina. Ceno plina v gospodinjstvih so znižali s 5 din/m³ za porabo do 5 m³ na 3,5 din/m³, če je bilo v gostinstvu porabljenih manj kot 10 m³ plina. Zaradi pričakovane večje porabe, znižanje cene ne bi vplivalo na prihodke. Plinarna si je zelo prizadevala za pridobitev novih strank, zato je bil vsak uslužbenec plinarne, ki je pridobil novo stranko, denarno nagrajen: za pridobitev stranke za priklop kuhalnika je prejel 15 din, 20 din pa je dobil, če se je stranka odločila za plinski štedilnik ali drugo vrsto plinske naprave.⁴⁴

Proti koncu 30. let se je cena premoga dvignila za približno 30 %. Tako je bila plinarna primorana dvigniti tudi cene plina. V letu 1938 je začel veljati cenik, ki je povišal ceno plina za 25 par/m³. Mesečna poraba plina za gospodinjstvo do vključno 10 m³ je stala 375 din, za odjem preko 10 m³ pa 225 din/m³.

40 PAM-0005, 140, Službeni red za ureditev službenih razmer med mariborsko mestno občino in delavci, ki so pri njej stalno zaposleni.

41 Kronika slovenskih mest, 1935: Mariborska mestna podjetja, 86–87.

42 Prav tam.

43 PAM-0553, 2072, Razvoj komunalne dejavnosti v Mariboru v zadnjih 100 letih.

44 PAM-0005, 166, Zapisniki sej mestnega občinskega sveta Mestne občine Maribor v letu 1936, I. redna seja, 24. januar 1936, 18–19.

Iz registra so bila Mestna podjetja Maribor izbrisana 14. marca 1944, ker niso bila v skladu z nemškimi občinskimi zakoni.⁴⁵ Mestna plinarna in mestno električno podjetje sta bila v času okupacije (plinarna 6. junija 1941) predana podjetju Energieversorgung Südsteiermark.⁴⁶

GRADBENA DEJAVNOST V MARIBORU V ČASU DRUGEGA MANDATA DR. JUVANA

Mestna občina je v času do druge svetovne vojne veliko pozornost posvečala gradnjam, namenjenim regulaciji, ki jih je v velikem delu opravil Jaroslav Černigoj: promenada na tedanji Aleksandrovi cesti (današnji Partizanski cesti), Trgu svobode, Glavnem trgu ter tedanjem Trgu kralja Petra (današnjem Trgu revolucije). Opravljene so bile tudi spomeniškovarstvene akcije, v okviru katerih sta bila obnovljena mariborska stolnica (1938–1940) in mestni grad (1937–1940) (Curk, 1991, 551).

Leta 1935 je mestna občina začela sprejemati nov mestni regulacijski načrt stanovanjskih poslopij in tudi zasebnih gradenj. Med obema vojnoma se je nadaljevala gradnja najemniških hiš – trinadstropnih stavb z več stanovanji. Gradili so jih tako zasebniki kot tudi podjetja in mestna občina. Ta je zgradila najemniške hiše na Smetanovi, Prežihovi in Pregljevi ulici ter še nekaj drugih, tudi individualnih hiš v mestu (Ferlež, 2014, 430). Gradbena dejavnost je po prvi svetovni vojni dosegla višek v letih 1928 in 1929, potem za nekaj let zastala zaradi gospodarske krize in si po letu 1935 ponovno opomogla. Za zasebno gradnjo so bila namenjena zemljišča v magdalenskem predmestju, kjer je občina že leta 1925 pričela s prodajo cenениh zemljišč, ki jih je pridobila s tem, da je razparcelirala svoja zemljišča ali pa odkupila zemljišča zasebnih posestnikov. Skupno je občina prodala okoli 300 parcel v velikosti od 600 do 900 m² (Curk, 1991, 548).⁴⁷

V svojem drugem mandatu je župan dr. Juvan vodil več gradbenih projektov: opravljena so bila cestna, regulacijska in kanalizacijska dela na številnih mestnih ulicah in cestah v znesku 7 milijonov din, 20 milijonov je bilo namenjenih za gradnje stavb, kupljenih je bilo za 6,5 milijona nepremičnin.⁴⁸ Na gradbenem področju se je lahko župan dr. Juvan pohvalil tudi z izgradnjo novih stanovanjskih hiš, novo carinarnico, novo carinsko pošto in Magdalensko šolo.⁴⁹

Gradnja novega šolskega poslopja v magdalenskem predmestju

Zaradi hitrega naraščanja prebivalstva, še posebej na desnem bregu Drave, je v Mariboru vedno bolj naraščala tudi prostorska stiska v osnovnih in srednjih šolah. Še posebej je to veljalo za magdalensko predmestje, kjer je bila nova zgradba osnovne šole nujno

45 PAM-0645, 1074, A, IV, 5.

46 PAM-0553, 2199, Zapisniki zasedanj Narodnoosvobodilne skupščine Maribor 1945.

47 PAM-1889, Album o gradbenem razvoju Maribora od leta 1905 do 1929.

48 PAM-0005, 594, Zapisniki sej mestnega občinskega sveta Mestne občine Maribor v letu 1940, II. redna seja, 27. februar 1940, 17.

49 Slovenec, 1. 3. 1940: Demagogija neizvoljenih marksistov, 2.

Sl. 4: Situacija novega šolskega poslopja v magdalenskem predmestju (PAM-1889, 4–39).

potrebna. Magdalenska dekliška osnovna šola je imela 12 razredov, v matični stavbi na Magdalenskem trgu (današnji Trg revolucije) pa le pet učilnic. Tako je bilo 6 razredov prerezporejenih na I. dekliško osnovno šolo na Slomškovem trgu, 1 razred pa celo v šolo na Cankarjevi ulici. Starši so se pritoževali, da so morale njihove 8–12 letne hčerke hoditi po 2 ali 3 km daleč v šolo. Večinoma je šlo za otroke zelo revnih staršev, zaradi nezadostne prehrane so bile deklice slabotne, dolga pot do šole jih je še bolj utrudila. Prav tako niso imele primerne obleke in obutve, ki bi jih zlasti pozimi ščitila pred mrazom. Hoditi so morale preko Državnega mostu, ki je bil najprometnejša točka v mestu, tako da so bile izpostavljene vsem prometnim nevarnostim. Matična stavba šole je bila med najstarejšimi stavbami v mestu, z nizkimi stropi in majhnimi okni, zaradi česar je pozimi ali v slabem vremenu pouk moral potekati ob prižganih lučeh. Starši so na enem izmed roditeljskih sestankov sestavili resolucijo, v kateri so zahtevali, da se v magdalenskem predmestju čim prej postavi novo šolsko poslopje.⁵⁰

50 Mariborski večernik Jutra, 27. 4. 1934: Magdalensko predmestje za novo šolo, 3.

Že leta 1931 je mestni svet sprejel sklep, da od prometnega ministrstva pridobi dovoljenje za zamenjavo parcel z železniško upravo, kar je utemeljil s tem, da je prišlo do pomanjkanja učnih prostorov v magdalenskem predmestju. Šlo je za parcelo, ki je bila dovolj velika in v centru okraja. Mestna občina je imela ob kadetnici neizrabljene parcele, ki so mejile na železniške parcele in bi jih lahko zamenjali za parcelo, na kateri so predvidevali gradnjo. Mestne parcele so merile 10.414 m², železniške pa 9.813 m². Cena za kvadrat občinske parcele je bila 20 din, za kvadratni meter železniške pa 30 din, tako da bi morala občina doplačati še 86.110 din. Ker pa je nastalo pomanjkanje učnih prostorov zaradi opustitve železniške šole v koloniji, bi lahko dosegli zamenjavo brez razlike. Če pa bi železniška uprava vztrajala pri doplačilu, bi ga pokrila občina, saj je bila nova šola nujno potrebna.⁵¹

Glede na finančne težave, ki jih je občina imela pri načrtovanju novega šolskega poslopja v magdalenskem predmestju, so mestni svetniki z veseljem pozdravili ponudbo Mestne hranilnice, ki je sklenila za gradnjo nove šole podariti 4 milijone din.⁵² Zaradi gospodarske krize pa se je začetek gradnje precej zamikal, še v prvem polletju leta 1934 ni bilo jasno, ali se bo gradnja sploh začela, prostorska stiska pa je postala problem tudi v drugih šolah.⁵³

Konec leta 1934 je mestni svet sklenil, da bodo v počastitev spomina na kralja Aleksandra I. Karađorđevića v magdalenskem predmestju zgrajene I. deška meščanska šola, II. dekliška osnovna šola, telovadnica in otroško zavetišče. V ta namen so namenili znesek 7 milijonov din. Sklep je bil sprejet brez debate.⁵⁴ Posojilo v tem znesku je občina šele s posredovanjem Kraljevske banske uprave dobila pri Pokojninskem zavodu za nameščence v Ljubljani⁵⁵ za dobo 25 let. Še vedno pa so čakali na donacijo Mestne hranilnice, ki pa je ni bilo.⁵⁶ Z najetim posojilom je občina lahko razpisala dela za gradnjo po projektu inž. arh. Jaroslava Černigoja.⁵⁷ Na podlagi razpisa za oddajo zidarskih, železobetonskih in tesarskih del je bila vložena samo ena ponudba. Konzorcij, ki so

51 PAM-0005, 164, Zapisniki sej mestnega občinskega sveta Mestne občine Maribor v letu 1931, V. redna seja, 19. november 1931, 169.

52 PAM-0005, Zapisniki sej mestnega občinskega sveta Mestne občine Maribor v letu 1931, izredna seja, 17. september 1931, 150.

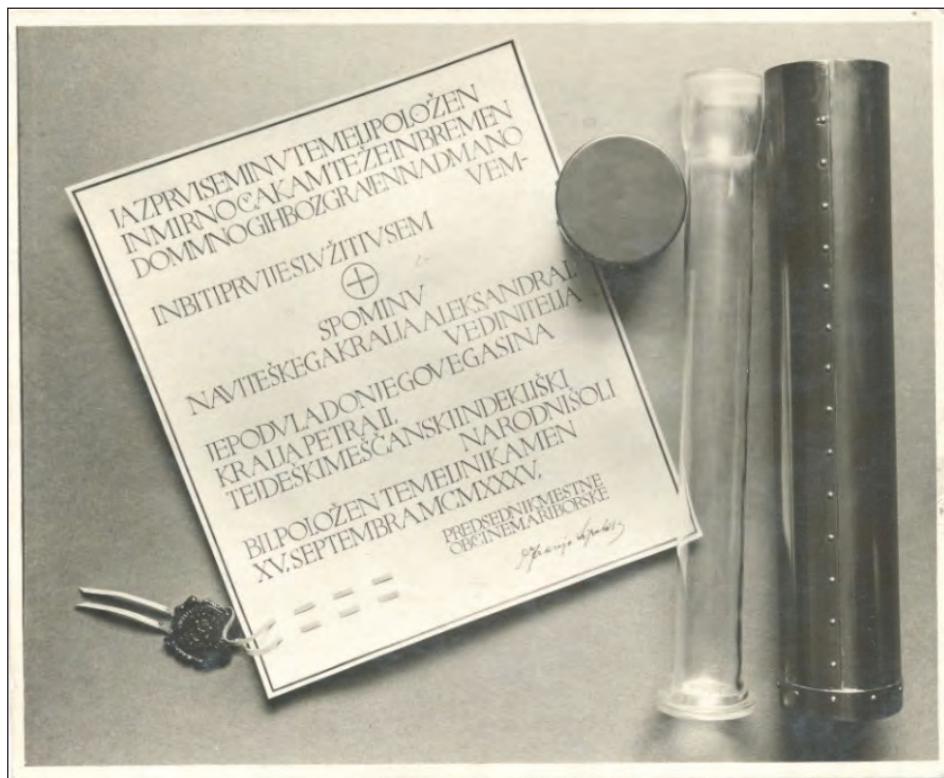
53 Mariborski večernik Jutra, 13. 6. 1934: Šolske razmere v Mariboru, 3.

54 PAM-0005, 165, Zapisniki sej mestnega občinskega sveta Mestne občine Maribor v letu 1934, III. (VII.) redna seja, 14. december 1934, 226.

55 Po propadu Avstro-Ogrske je Narodna vlada SHS v Ljubljani z naredbo z dne 13. januarja 1919 ustanovila za svoje področje Začasni obči pokojninski zavod za nameščence v Ljubljani. Zavod ni imel sredstev, zato je začel poslovati s pomočjo brezobrestnega kredita Narodne vlade. Zakon o pokojninskem zavarovanju, ki ga je država prevzela od Avstrije, je izboljšala uredbo z dne 27. junija 1921, ki je postala 12. maja 1922 zakon. V tej noveli je dobil nosilec zavarovanja ime Pokojninski zavod za nameščence v Ljubljani. Ob svoji ustanovitvi je iz bivšega avstrijskega zavarovanja zavod prevzel okoli 2.000 zavarovancev, leta 1937 pa je imel okoli 14.000 zavarovancev. Svoje premoženje je uporabljal v korist narodnega gospodarstva (Podatkovna zbirka Arhiva Republike Slovenije (2017).

56 PAM-0005, 165, Zapisniki sej mestnega občinskega sveta Mestne občine Maribor v letu 1935, III. redna seja, 21. junij 1935, 204.

57 Jaroslav Černigoj, arhitekt (1905–1989). Leta 1929 je diplomiral na oddelku za arhitekturo ljubljanske Tehniške fakultete. Z Aleksandrom Devom je v Mariboru ustanovil projektivni biro, ki je postavil temelje sodobne mariborske arhitekture (Osebnosti, 2008a, A–L, 87).

Sl. 5: Zapis na temeljnem kamnu novega šolskega poslopja v magdalenskem predmestju (PAM-1693).

ga sestavljala mariborska podjetja Inž. Jelenec & inž. Šlajmer, Ubald Nassimbeni⁵⁸ in Rudolf Kiffmann,⁵⁹ je oddal ponudbo v znesku 3.957.138,96 din. Ta znesek je ustrezal kalkulacijam in predelom, ki jih je napravil mestni gradbeni urad, zato je mestni svet oddajo del odobril.⁶⁰

Novi mestni svet je v začetku leta 1936 ugotovil, da najeto posojilo za izgradnjo stavbe ne bo zadostovalo, zato je sklenil najeti dodatno posojilo v znesku 1.600.000 din. Za

58 Ubald Nassimbeni, Maribor. Podjetje je bilo vpisano v register 15. oktobra 1904. Predmet je bila gradbena dejavnost. Lastnik je bil Ubald Nassimbeni, mestni stavbenik iz Maribora (Ogrizek, 2005, 319).

59 Rudolf Kiffmann, Maribor. Podjetje, ki je izvajalo stavbno dejavnost, je bilo v register vpisano 12. aprila 1901. Lastnik je bil sprva Rudolf Kiffmann, mestni stavbni mojster iz Maribora, od leta 1921 pa Rudolf Kiffmann ml., inženir iz Maribora (Ogrizek, 2005, 192).

60 PAM-0005, 165, Zapisniki sej mestnega občinskega sveta Mestne občine Maribor v letu 1935, IV. redna seja, 10. 9. 1935, 219.

Sl. 6: Novo šolsko poslopje ob Žolgerjevi ulici (PAM-1889, 4–38).

izgradnjo je bil imenovan tudi gradbeni odbor, ki so ga sestavljali Alojzij Juvan, Franjo Žebot, Jože Stabej, Franc Hrastelj, Viktor Grčar, Janko Pihlar, Drago Humek in gradbeni strokovnjaki.⁶¹

Ob oddaji del so se mestni svetniki zavzeli za to, da se dela oddajajo izključno mariborskim podjetjem, za kar je bil pooblaščen upravni odbor. Vendar je, potem ko je upravni odbor za izvajanje mizarskih del najel podjetje Remec iz Kranja, mestni svet sklenil dela oddajati sam, saj so se mestni svetniki nad ravnanjem upravnega odbora pritožili.⁶²

15. septembra 1935 je bil položen temeljni kamen za novo šolsko poslopje, že 1. decembra 1936 je bila šola odprta in označena kot najmodernejša šola v državi (PAM-1889, 4–39).⁶³ Vanjo sta se vselili II. deška meščanska in II. dekliška (magdalenska)

61 PAM-0005, 166, Zapisniki sej mestnega občinskega sveta Mestne občine Maribor v letu 1936, I. redna seja, 24. 1. 1936, 37.

62 PAM-0005, 166, Zapisniki sej mestnega občinskega sveta Mestne občine Maribor v letu 1936, VII. redna seja, 28. 5. 1936, 213.

63 Mariborski večernik Jutra, 2. 12 1936: Otvoritev najmodernejše šole v državi – šole Kralja Aleksandra Ujedinitelja, 1.

osnovna šola. Poslopje II. dekliške osnovne šole na Magdalenskem trgu pa je dobila v uporabo III. deška osnovna šola na Ruški cesti.⁶⁴

KONEC DRUGEGA ŽUPANSKEGA MANDATA DR. JUVANA

Aprila 1941, po okupaciji in razdelitvi Slovenije, so Nemci dr. Juvana na njegovem domu aretirali in odvedli v zbirno taborišče v meljsko kasarno. 24. junija 1941 je bil dr. Juvan z družino izgnan v Lazarevac. Tam je ostal nekaj mesecev, nato pa se je družina preselila v stanovanje v Beogradu, kjer so živeli z denarjem, ki so ga dobili s prodajo svoje hiše v Sarajevu. V Beogradu je Juvan še naprej politično deloval v slovenskem katoliškem taboru in tako vzdrževal stike z Ljubljano. S pomočjo slovenskega Rdečega križa je beograjska skupina finančno pomagala slovenskim izgnancem v Srbiji, ki niso imeli sredstev za preživljanje. Po koncu vojne, leta 1945, se je družina vrnila v Maribor. Dr. Juvan je nekaj časa še opravljal odvetniška dela, kasneje pa je dobil zaposlitev pri Mestnem ljudskem odboru Maribor (Fras, 2013, 356–366).

SKLEP

Obdobje pred izbruhom druge svetovne vojne je bilo močno zaznamovano s posledicami svetovne gospodarske krize, ki je zajela vse sfere javnega življenja. Projekti, ki so bili zastavljeni za izvedbo proti koncu 30. let 20. stoletja, so zastali v čakanju na boljše gospodarske razmere, stabilizacijo finančnega stanja in predvsem povečanje proračuna mestne občine. Hkrati je njihovo izvedbo preprečil izbruh druge svetovne vojne. Nekateri projekti so bili tako izvedeni šele po vojni, drugi so za vedno obtičali v idejni zasnovi.

Mariborska občina se je, kot druge v državi in država sama, spopadala s hudimi posledicami gospodarske krize. Nižanje osebnih dohodkov, odpuščanje delavcev, brezposelnost, socialna stiska in podobne tegobe so se zrcalile v ukrepih, s katerimi so hoteli krizo omiliti: z varčevanjem na vseh ravneh življenja, višanjem davkov, zaposlovanjem v javnih delih ter organiziranjem dobrodelnih akcij, javnih kuhinj ipd.

Kljub vsesplošnemu varčevanju je bila mestna občina dokaj uspešna pri reševanju bivanjskih težav prebivalcev mesta, čeprav vseh vsekakor ni mogla rešiti v okviru sprejetih proračunov. Nujno potrebne investicije so bile izvedene s pomočjo skrbnega razporejanja proračunskih sredstev ter najemanja dodatnih kreditov in posojil. Z najetimi krediti je bila možna gradbena dejavnost v mestu in npr. stabilizacija poslovanja Mestne hranilnice. Mesto je v tem obdobju tudi uspelo stabilizirati mestno gospodarstvo, tj. mestna podjetja, ter vedno več finančnih sredstev nameniti socialnemu skrbstvu občine. Proračunsko gledano je občina vsako leto spretno uravnotežila dohodke in odhodke, ob eskalaciji druge svetovne vojne, ki je povzročila primanjkljaj živil, drv, bencina in dvig cen življenjskih potrebščin, pa je morala vedno bolj skrbeti za dobrobit meščanov.

Drugi županski mandat dr. Alojzija Juvana se je začel leta 1935. Kot njegov predhodnik, dr. Franjo Lipold, je bil na to mesto imenovan s strani bana in ne izvoljen s

64 Delavska politika, 5. 12 1936: Slovesna otvoritev nove šolske zgradbe v Mariboru, 2.

strani meščanov. Ob nastopu drugega mandata se je zavedal, da je vodenje mariborske občine prevzel v težkih časih gospodarske krize, ki se je kazala na vsakem koraku, in da je treba tako pri načrtovanju projektov kot pri njihovem izvajanju vzeti v obzir velik primanjkljaj finančnih sredstev. Zaradi krize je bilo mesto prisiljeno precejšnjo pozornost nameniti socialnemu skrbstvu in reševanju bivanjske problematike prebivalcev mesta. Posledično je bila s tem povezana tudi gradbena dejavnost mestne občine. Ta se je osredotočila na gradnjo zasilnih stanovanj za ljudi, ki so živeli v barakah in vagonih, ter prodajo oz. nakup zemljišč za zasebne gradnje. Razvoju mesta sta morali slediti tudi komunalna izgradnja in izgradnja novih stavb za potrebe mesta.

DR. ALOJZIJ JUVAN – SECOND TERM AS MAYOR
OF MARIBOR (1935–1941)

Darko FRIS

University in Maribor, Faculty of Arts, Koroška cesta 160, 2000 Maribor, Slovenia

e-mail: darko.fris@um.si

Nina GOSTENČNIK

Regional archives Maribor, Glavni trg 7, 2000 Maribor, Slovenia

e-mail: nina.gostencnik@pokarh-mb.si

SUMMARY

Alojzij Juvan's second term as mayor of Maribor began in 1935. As his predecessor, Franjo Lipold his position was appointed and not elected. By the City Municipalities Law from 1934, the mayor and two thirds of the city councilors were supposed to be elected and one third appointed by the ban. However, the citizens did not have a chance to elect their representatives.

Alojzij Juvan was aware of the difficult situation the city municipality was facing. It was a time of the Great Depression, which affected all aspects of city life. All projects and assignments were discussed in the light of lesser financial funds from the state and from the citizens, who barely managed to pay taxes.

The Great Depression greatly affected the life in the city and caused the municipality to assign more funds for the social care of its citizens and improvement of their living conditions. The city's construction activities were consequentially connected to that fact. New provisional buildings were built for the people living in shacks and wagons and land was sold at low prices for private buildings. The development of the city had to be followed by communal construction and building of new building for the city's needs.

Keywords: Alojzij Juvan, mayors of Maribor, politics, economy, communal development, urbanism, 20th century, social problem, former Slovene People's Party (SLS), Kingdom of Yugoslavia

VIRI IN LITERATURA

- Delavska politika.** Ljubljana, Maribor, 1935–1941.
- Kronika slovenskih mest.** Ljubljana, Mestna občina, 1934–1940.
- Mariborski večernik Jutra.** Maribor, 1927–1941.
- PAM-0005** – Pokrajinski arhiv Maribor (PAM), Mestna občina Maribor 1528–1941 (fond 0005).
- PAM-0553** – PAM, Mestni ljudski odbor Maribor (fond 0553).
- PAM-0645** – PAM, Okrožno sodišče Maribor 1898–1941 (fond 0645).
- PAM-1693** – PAM, Zbirka fotografij in razglednic (fond 1693).
- PAM-1889** – PAM, Zavod za urbanizem (fond 1889).
- Sl.KbuDb** – Službeni list Kraljevske banske uprave Dravske banovine. Ljubljana, Kraljevska banska uprava Dravske banovine, 1930–1945.
- Slovenec.** Ljubljana, 1873–1945.
- Url.KbuDb** – Uradni list Kraljevske banske uprave Dravske banovine. Ljubljana, Delniška tiskarna, 1929–1930.
- Antoličič, G. (2017):** Dr. Vilko Pfeifer – prvi Slovenec na čelu mariborske občine po prevratu (1919–1920). *Studia Historica Slovenica*, 17, 3, 929–947.
- Curk, J. (1991):** Urbana in gradbena zgodovina Maribora. V: Curk, J., Hartman, B. & J. Koropec (ur.): *Maribor skozi stoletja I.* Maribor, Založba Obzorja, 511–565.
- Ferlež, J. (2009):** Stanovati v Mariboru. Maribor, Umetniški kabinet Primož Premzl.
- Ferlež, J. (2014):** Bivalni razpon Mariborčanov v obdobju med obema vojnama ali – Kje se umiješ, kam greš spat? *Studia Historica Slovenica*, 14, 2–3, 435–456.
- Filipič, F. & F. Zorko (1986):** Ob 50-letnici stavkovnega gibanja v Mariboru. Maribor, Mestni svet ZSS Maribor.
- Fras, M. (2013):** Mariborski župan dr. Alojzij Juvan in njegov čas. Maribor, EPOS, Društvo Gledališče Kolenc.
- Friš, D. (2013):** Anton Kaspret in Franc Kovačič – uredništvo Časopisa za zgodovino in narodopisje (1904–1917). *Studia Historica Slovenica*, 13, 1, 121–142.
- Godina, M. (1992):** Iz mariborskih predmestij. O življenju in kulturi mariborskih delavcev v letih 1919 do 1941. Maribor, Založba Obzorja.
- Gostenčnik, N. (2016):** Socialne razmere v Mariboru med letoma 1929 in 1935. *Studia Historica Slovenica*, 16, 3, 629–662.
- Gostenčnik, N. (2017):** Dr. Franjo Lipold, mariborski mestni načelnik v letih od 1931 do 1935. *Studia Historica Slovenica*, 17, 3, 989–1017.
- Grabeljšek, N. (2010):** Socialnogospodarski okvir tekstilnih stavk v mariborskih tovarnah v tridesetih letih 20. stoletja. V: Oset, Ž., Berberih Slana, A. & Ž. Lazarevič (ur.): *Mesto in gospodarstvo. Mariborsko gospodarstvo v 20. stoletju.* Ljubljana, Maribor, Inštitut za novejšo zgodovino, Muzej narodne osvoboditve, 529–553.
- Granda, S. (2017):** Župani – simbol slovenske lokalne samouprave in demokracije. *Studia Historica Slovenica*, 17, 2, 449–461.
- Hriberšek Vuk, N. (2010):** Mariborsko olepševalno društvo in mestna turistična ponudba

- v zadnjih desetletjih pred prvo svetovno vojno. Časopis za zgodovino in narodopisje, 81 = 46, 2–3, 71–94.
- Jenuš, G. (2017):** „Ljubi Bog, kako varovati, česar ni; saj vendar pri vseh koncih in krajih sili v Mariboru slovenski značaj na dan!“ Johann Schmiderer – zadnji mariborski župan avstrijske dobe. *Studia Historica Slovenica*, 17, 3, 901–927.
- Kresal, F. (1970):** Delavstvo med gospodarsko krizo na Slovenskem. Prispevki za zgodovino delavskega gibanja, 10, 1–2, 81–99.
- Kresal, F. (1976):** Tekstilna industrija v Sloveniji. Ljubljana, Borec.
- Leskovec, A. (1991):** Zgodovina uprave v Mariboru 1752–1941. V: Curk, J., Hartman, B. & J. Koropec (ur.): Maribor skozi stoletja I. Maribor, Založba Obzorja, 229–313.
- Lešnik, S. & N. Gostenčnik (2011):** Prireditve Mariborski teden v Mariboru: predstavitev fotografskega gradiva iz zbirk Pokrajinskega arhiva Maribor. Maribor, Pokrajinski arhiv Maribor.
- Matjašič Friš, M. (2009a):** Dr. Franc Kovačič – ustanovitelj in sodelavec revije Voditelj v bogoslovnih vedah. *Studia Historica Slovenica*, 9, 2–3, 615–632.
- Matjašič Friš, M. (2009b):** Franc Kovačič. V: Rahten, A. et al. (ur.): Nova slovenska biografija (Zbirka Življenja in dela, Biografske in bibliografske študije, 4, 3). Ljubljana, Založba ZRC, ZRC SAZU, 99–112.
- Nečak, D. & B. Repe (2008):** Kriza. Svet in Slovenci od prve svetovne vojne do sredine tridesetih let. Ljubljana, Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- Ogrizek, E. (2005):** Sodni register Okrožnega sodišča Maribor 1898–1941. Maribor, Pokrajinski arhiv Maribor.
- Osebnosti (2008a):** Veliki slovenski biografski leksikon. Zv. 1: A–L. Stanonik, T. (ur.). Ljubljana, Mladinska knjiga.
- Osebnosti (2008b):** Veliki slovenski biografski leksikon. Zv. 2: M–Ž. Brenk, L. (ur.). Ljubljana, Mladinska knjiga.
- Perovšek, J. (2016):** Socialistični kulturni boj v letih 1918–1929. *Studia Historica Slovenica*, 16, 3, 601–627.
- Podatkovna zbirka Arhiva Republike Slovenije (2017):** <http://arsq.gov.si/Query/detail.aspx?ID=23887> (13. 2. 2017).
- Potočnik, D. (2017a):** Mariborski župan Viktor Grčar (1921–1924). *Studia Historica Slovenica*, 17, 3, 961–987.
- Potočnik, D. (2017b):** Vladni komisar Ivan Poljanec (1921). *Studia Historica Slovenica*, 17, 3, 949–959.
- Raupach, H. (1969):** The Impact of the Great Depression on Eastern Europe. *Journal of Contemporary History*, 4, 4, 75–86.
- Šorn, M. & J. Gašparič (2017):** Dr. Juro Adlešič, župan »velike Ljubljane« (1935–1942). *Studia Historica Slovenica*, 17, 2, 693–713.